

מהם, אבל בעדשים לא טעי.

ורבי יוחנן חולק על חזקיה ואמר:

לדעת משנתנו, אפילו אם אמר "הרי עלי מנחה מן העדשים" יביא מן החיטים.

ומקשינן: מכדי, רבי יוחנן כמאן אמרה לשמעתיה כבית הלל, כלומר, הרי לרבי יוחנן עצמו פירוש משנתנו הוא משום שכבית הלל היא, ונמצא שלפי דעת בית הלל אמר רבי יוחנן את דבריו —

והרי בית הלל משום דטעי הוא, ובשעורין הוא דאיכא למימר טעי, אבל בעדשים ודאי לא טעי, ולמה יתחייב מנחה מן החיטים?!

ומשנינן: רבי יוחנן לדבריו דחזקיה — שחזר בו והודה לו — קאמר ליה! וכך אמר לו:

את מאי טעמא דדרת כך [מה הוא הטעם שחזרת כך מפירושך] הרי הוא משום דלא קתני "הרי עלי מנחה מן העדשים", ומשמע לך: אם אמר מנחה מן העדשים — לדעת משנתנו — אינו נדר; והרי זה אינו, כי דלמא אף אם אמר מן העדשים הרי זה חייב מנחה, אלא דמשנתנו "לא מיבעיא" קאמר, לא מיבעיא כשאמר מן העדשים, דאיכא למימר כלומר דודאי מהדר הוא דהדר ביה, ותפוס

לשון ראשון.

אלא אפילו כשאמר מן השעורין נמו אף דאיכא למימר מיטעא הוא דקא טעי שאפשר להביא מן השעורים, ואילו היה יודע שאי אפשר להביא מהם לא היה נודר כלל, אפילו הכי חייב הוא להביא מנחה מן החיטים, משום דתפוס לשון ראשון.

אמר זעירי:

לא שנו שאומרים "תפוס לשון ראשון" אלא בכגון דאמר "הרי עלי מנחה מן השעורים", כי אז אפשר להפריד את תיבת "מנחה" מן ההמשך ולומר: נתכוין זה למנחה גמורה ושוב חזר בו, אבל לא אמר "מנחה" אלא אמר "הרי עלי מנחת שעורים" [בסמיכות] לא יביא מנחה כלל, שהרי לא קיבל על עצמו אלא מנחת שעורים, ואינו יכול. (1)

יתיב רב נחמן וקאמר לה להא שמעתא [ישב רב נחמן ואמר את שמועתו של זעירי], איתיביה רבא לרב נחמן ממשנתנו: (2)

תנן: "קמה, יביא סולת", ומאי לאו דלא אמר "מנחה" אלא אמר "הרי עלי קמח", ומכל מקום צריך הוא להביא סולת, הרי מבואר שאין צריך להזכיר לשון מנחה בפני עצמו כדי שנפרש דבריו כנדר וחזרה, והוא

1. נתבאר על פי פירושו הראשון של רש"י, וראה בתוספות שיש גורסים כן בהדיא בגמרא. ובפירוש שני פירש, שאם לא הזכיר לשון מנחה בתחילת דבריו, אלא אמר "הרי עלי שעורים", אין שייך לומר תפוס לשון ראשון; ונראה לכאורה שגם לפי פירוש ראשון הדין דין אמת, ובהו יתבאר המשך הגמרא כפי שיבואר בהערות.

2. מבואר מקושיית רבא שהוא חולק על רב נחמן, ומבואר ברש"י שסברתו היא משום שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ובפשוטו, היינו שאין אנו צריכים לתפוס לשונו ולחלקה, אלא שמכח סברא אנו אומרים שכונתו היתה לנדר אלא שחזר בו, וכעין זה בניזר ט א ראה שם בביאור סברת בית שמאי.

הדין אם אמר "הרי עלי מנחת שעורים" שהוא חייב במנחת חיטים! (3)

וענהו רב נחמן: לא, אלא מיירי בכגון דאמר "מנחה".

תו מקשי רבא (4) מהמשך המשנה: "בלא שמן ולבונה, יביא שמן ולבונה", ומאי לאו דלא אמר "מנחה". (5)

ומשני רב נחמן: לא, דאמר "מנחה"?

תו מקשי מהמשך המשנה: חצי עשרון,

יביא עשרון שלם, ומאי לאו דלא אמר "מנחה"?!?

ומשני: לא, דאמר "מנחה".

חזר רבא והקשה: אי הכי — שהמשנה עוסקת בכגון דאמר "מנחה" — אימא סיפא: "עשרון ומחצה יביא שנים", והרי כיון דאמר "מנחה" איחייב ליה בעשרון, וכי אמר "חצי עשרון" לא כלום קאמר! (6)

ומשני: לא צריכא, דאמר "הרי עלי מנחה חצי עשרון ועשרון", דכיון דאמר "מנחה"

אי לא אמר מנחה, מייתי תרי, באומר אילו הייתי יודע, אבל כיון דאמר מנחת עשרון ומחצה, אמאי מביא תרי הא אמרת דהיכא דלא אמר מנחה אין כלום, ואם כן משום אותו חצי עשרון לא לייתי כלום; ומדבריהם אלו מוכרח שהם סוברים דרבא בא לומר שמשנתנו בית הלל היא, אך לפי פשוט הגמרא וכאשר נראה מדברי רש"י, שרבא מפרש אף הוא את משנתנו כבית שמאי, אלא שלדעתו אין צריך שיאמר תיבת "מנחה", כיון שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, אם כן צריך ביאור מאי "אי הכי", ומה לי אם חיובו הוא משום שאמר "מנחה" או משום שאין אדם מוציא דבריו לבטלה.

ובפשוטו צריך לפרש, שאם חיובו הוא משום לשון מנחה, הרי אין זה מתפרש אלא כחיוב לעשרון אחד, וכל מה שהוסיף אינו כלום; אבל אם אין אדם מוציא דבריו לבטלה, אין אנו יכולים לומר שלא נתכוין לקבל אלא עשרון אחד, שהרי אם כן למה הוסיף "ומחצה", ובשלמא בכל שאר האופנים של המשנה, יש לומר שנתכוין לחזור בו, אבל במה שאמר "עשרון ומחצה" אין כאן לשון חזרה אלא פטומי מילי בעלמא, ובהכרח שנתכוין לקבל עוד עשרון שלם, כן נראה לכאורה.

אך מדברי התוספות בד"ה מאי לאו וכו' אי הכי אימא, נראה, שרבא בא לומר שמשנתנו בית הלל היא.

3. מכאן יש ללמוד כפי שנתבאר לעיל בהערה, שלשני פירושי רש"י הדין אמת שאם אמר "הרי עלי שעורים" אינו מתחייב בחיטים, שהרי בפשוטו קושיית הגמרא היא שמסתמא אמר "הרי עלי קמח" ולא שאמר "הרי עלי מנחת קמח", וכמו שבאמת פירש רש"י כאן, ומדמקשה מזה על דברי זעירי, נראה שדין אחד לאומר "הרי עלי מנחת שעורים" לאומר "הרי עלי שעורים".

4. כן נראה בפשוטו, שרבא הוא המקשה אלא שמסוף הגמרא לא נראה כן, כפי שיבואר בהערה שם.

5. [קושיית הגמרא צריכה ביאור, שהרי ודאי לא אמר "הרי עלי בלי שמן ולבונה" אלא אמר "הרי עלי מנחה בלי שמן ולבונה", שכן הוא דרך הלשון, ואם כן מאי מקשי, וראה תוספות, וצריך תלמוד].

6. ביארו התוספות בד"ה אי הכי אימא: בשלמא

אייב ליה בעשרון, כי אמר הצי עשרון ולא כלום קאמר, כי הדר אמר "עשרון" מייטי עשרון אחרינא.

ולפיכך אין בדבריו כלום. (10)

מתניתין:

מתנדב אדם מנחה של עד ששים עשרון ומביא אותם בכלי אחד.

ואם אמר "הרי עלי ששים ואחד עשרונות", הרי זה מביא ששים מהם בכלי אחד, ועשרון אחד בכלי אחד [נפרד]; ונחלקו תנאים בטעם דין זה:

תנא קמא סובר: שכן מצינו שהציבור מביא ביום טוב הראשון של חג [של סוכות] שחל להיות בשבת, ששים ואחד עשרונות, וזה הוא מספר הקרבנות הגדול ביותר שקרב לציבור ביום אחד —

ודיו ליחיד שהוא [שיהא] פחות מן הציבור בעשרון אחד. (11)

ואכתי מקשי רבא: (7) אי הכי דמיירי באמר לשון מנחה ו"תפוס לשון ראשון", אם כן תיקשי הא דשנינו בסוף המשנה: "רבי שמעון פוטר שלא התנדב בדרך המתנדבים", ואמאי אין זה כדרך המתנדבים, והרי אמר לשון "מנחה" ותפוס לשון ראשון, ונמצא שהתנדב "מנחה" כדרך המתנדבין! (8)

אמר תירץ רבא:

רבי שמעון אינו סובר "תפוס לשון ראשון", אלא בשיטת רבי יוסי אמרה, (9) דאמר: אף בגמר דבריו אדם נתפס ונדבק, ודעתו לכל מה שמוציא בפיו, ולמנחת שעורים נתכוין, וסבור שאדם יכול להתנדב ולהביא כן,

כן, ומאי מקשה הגמרא.

9. דברי רבי יוסי נאמרו בתמורה כה ב, לגבי מי שאמר על בהמה העומדת לפניו "בהמה זו תמורת עולה תמורת שלמים", ולדעת רבי מאיר אמרו שם "תפוס לשון ראשון" והרי היא תמורת עולה, ואילו רבי יוסי סובר, שאף בגמר דבריו אדם נתפס, ויביא במחצית דמיה עולה ובמחצית דמיה שלמים.

10. על פי לשון רש"י בפסחים נג ב.

11. כי ביום זה מביא הוא בשביל החג שלושה עשר פרים, ארבעה עשר כבשים ושני אילים; ולתמיד ומוסף של שבת מביא ארבעה כבשים; ונסכיהם: שלשה עשרונים לפר לשלושה עשר

7. כן הוא לפי פשוטו, אך קשה לומר שרבא הוא המקשה, כי הרי הוא המתרץ, ואינו מוכרח.

8. נתבאר על פי רש"י והביאוהו התוספות, והקשו: הא אוקימנא לעיל רבנן כבית שמאי דתפוס לשון ראשון, אם כן רבי שמעון דקאי כבית הלל לית ליה תפוס לשון ראשון; [וכבר נתבאר בהערה לעיל בעמוד א להוכיח מדברי תוספות אלו, שסוגייתנו אינה הולכת בדרך הסוגיא בנוזר המפרשת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל בדין שאלה בהקדש, שהרי אם כן אין מקום לקושייתם].

ותירצו: הא אסיקנא לעיל דחזקיה הדר ביה [ומפרש את משנתנו כבית הלל]; והדברים סתומים, כי אם בית שמאי אין סוברים תפוס לשון ראשון, כל שכן שבית הלל אינם סוברים

אמר רבי שמעון:

אחד, כי לכל ששים העשרונות — כשהוא מביאם בכלי אחד — אין נותן בהם אלא לוג אחד שמן, ויותר מששים עשרון אינו יכול לבלול בלוג אחד. (13)

אמרו לו חכמים לרבי שמעון:

וכי ששים עשרונות נבללים כאחד, ואילו ששים ואחד עשרונות אין נבללין כאחד!?

אמר להם רבי שמעון לחכמים:

כל מדות חכמים כן, שהרי בארבעים סאה הוא טובל, ובארבעים סאה חסר קורטוב (14) אינו יכול לטבול בהן; ואף אני אביא בלילה

וכי אותם עשרונות שמביא ביום טוב הראשון של חג בכלי אחד היו?! והלא אלו [חלק מן העשרונות] לפרים ואלו [וחלקם] לכבשים, שאין צורת בלילתם שוה, כי מנחת הפרים בלילתה עבה, ואילו מנחת הכבשים בלילתה רכה — (12)

ואינם נבללים זה עם זה, [אינו יכול לכוללם בכלי אחד], שהרי נמצא שמיתר או מחסר הוא שמן אם יבללם כאחת; ואיך נלמד מזה ששים עשרונות בכלי אחד!?

אלא לכך מביא אדם עד ששים עשרון בכלי

זה בפני עצמו ושוב עירבם, אבל אם בלל אותם כאחד לכולי עלמא פסול, ראה משנה לעיל פט ב, בתוספות ובהערות שם, ומבואר מדברי רבי עקיבא איגר שהבין בדברי רש"י, שאפילו אם עירב כל אחד בפני עצמו ובללן פסול, ויש לעיין בזה.

13. כשיעור שמן לעשרון אחד של מנחת נדבה, וכדעת רבי אליעזר בן יעקב לעיל פח א שאמר "אפילו מנחה של ששים עשרון אין לה אלא לוגה"; כן כתב רש"י כאן וכן פירש לעיל יח ב, אבל שם הוסיף: ולי נראה, דאפילו לרבנן דאמרי — שם — ששים לוג [הוא נותן לששים עשרון]. קים להו דאין נבללין יפה בכלי אחד, וכן מוכח מדברי הרמב"ם, שהרי פסק כרבנן, ופסק שאין מביאין מנחה יותר מששים עשרון.

ובשפת אמת נתקשה: מנין צריך בלילה בכלי אחד, והרי יכול לחלק את המנחה לשני כלים ולכוללם, ושוב יערבם?! וראה מה שכתב בזה בשם חתנו, ומה שכתב הוא בזה, וראה עוד בחזון איש מנחות כו ה [ובמנחת אריאל].

14. א. קורטוב הוא מידה קטנה מאד, כשיעור

פרים הרי שלשים ותשע, שני עשרונים לאיל לשני אילים הרי ארבעה נוספים, עשרון אחד לכבש לשמונה עשר כבשים הרי שמונה עשר, סך כולם ששים ואחד עשרונות.

12. א. שיעור השמן לנסכי הפר הוא חצי ההין דהיינו ששה לוגין, נמצא שכל עשרון משלשת נסכי הפר בלול בשני לוגי שמן, ושוה בלילתו לבלילת נסכי האילים שהם שני עשרונים ושלישית ההין דהיינו ארבעה לוגין; אבל נסכי הכבשים בלולים בשלשה לוגין שמן לכל עשרון, שכן השמן לנסכי הכבש הוא רביעית ההין דהיינו שלשה לוגין; ולכן אי אפשר לבלול נסכי פר או נסכי איל בנסכי הכבש, שהרי אם כן נמצאו עשרונות הפר בלולים בשמן מרובה על הראוי, ואילו עשרונות הכבש בלולים בפחות שמן מן הדרוש.

ב. רבי עקיבא איגר במשניות, הקשה על מה שכתבו רש"י והרע"ב שאם בולל מנחת פרים עם מנחת כבשים הרי זה פסול, שהרי דין זה במחלוקת רבי יהודה וחכמים הוא לעיל כג ב, ורק לרבי יהודה הוא פסול, ראה שם.

והנה לא נחלקו אלא אם בלל זה בפני עצמו

ששיעורה מצומצם ששים עשרון.

גמרא:

שאל שאילה למעלה (15) **מרכי יהודה ברבי אילעאי** [שאלו שאלה את רבי יהודה ברבי אילעאי]:

מנין לאומר "הרי עלי ששים ואחד עשרונות", שהוא **מביא ששים עשרונות בכלי אחד**, ועשרון אחד בכלי אחד?

פתח רבי יהודה ברבי אילעאי שהיה **ראש המדברים במצות המלך בכל מקום**, (16) **ואמר:**

שכן מצינו ציבור מביאין ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ששים ואחד עשרונות, ודיו ליחיד שיפחות מן הציבור עשרון אחד.

אמר לו רבי שמעון לרבי יהודה ברבי אילעאי:

וכי בכלי אחד היו באים נסכים אלו! ? והלא אלו פרים ואילים [שבבילתם שוה] (17) **ואלו כבשים ונמצא שאלו** [מנחת פרים ואילים]

בלילתן עבה, ואלו **בלילתן רכה**; ועוד, **שאלו** — מנחת תמיד של שחר והמוספין — **בלילתן בשחרית**, ואלו — מנחת התמיד של בין הערבים — **בלילתן בין הערבים**, ואם כן **אין נבללין מזה על זה**.

אמר לו רבי יהודה ברבי אילעאי לרבי שמעון: אם כן **אמור אתה מה טעם אין מתנדבין מנחה בכלי אחד אלא עד ששים עשרון?**

אמר לו רבי שמעון לרבי יהודה ברבי אילעאי:

הרי הוא אומר [ויקרא ז]: **"וכל מנחה בלולה ושמן וחרבה"**, **כבר אמרה תורה: הבא מנחה שיכולה לחיבלל**, ואין מנחה יתירה מששים עשרון נבללת בלוג אחד של שמן.

אמר לו רבי יהודה ברבי אילעאי לרבי שמעון: וכי **בששים עשרונות נבללין**, ואילו **בששים ואחד אין נבללין!**?

אמר לו רבי שמעון לרבי יהודה ברבי אילעאי: **כל מדת חכמים כן הוא**, והביא שלש דוגמאות:

א. **בארבעים סאה הוא טובל**, ואילו

לשון המקרא "רפים עומדים ממעל לו", ועל שם שיראים להתקרב לפניו עומדים מרחוק; רש"י שבת ל א.

16. ראה שבת לג ב שאמר המלך על רבי יהודה ברבי אילעאי שקילס את המלכות "יהודה שעילה — יתעלה", והיינו להיות ראש המדברים בכל מקום, כמבואר ברש"י שם.

17. פרים ואילים בלילתם שוה כפי שכבר נתבאר

שמינית שבשמינית הלוג, רש"י ראש השנה יג א.

ב. ביאר במנחת אריאל, שהנידון הוא במידות חכמים שלא נמסרו למשה מסיני, אלא ששיערו חכמים את המציאות כך, וכגון בילה בכלי אחד, ושיעור מקוה שהוא שיעור טבילת אדם, ראה שם היטב; וכדבריו מדוקדק בלשון רש"י בגמרא גבי רביעית דם, ראה שם היטב.

15. פירוש: לפני רבי יהודה ברבי אילעאי, וכן

בארבעים פאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול.

ב. אוכל שהוא כביצה מטמא טומאת אוכלין, ואילו אוכל שהוא כביצה חסר שומשום, אין מטמא טומאת אוכלין.

ג. בגד שלשה טפחים על שלשה טפחים מטמא מדרס הזב [אם ישב או שכב עליו הזב], ואילו שלשה על שלשה חסר נימא אחת [חוט אחד] אינו מטמא מדרס.

ומקשינן על טעמו של רבי שמעון:

וכי אין נבללין מאי הוי [מה בכך]?! והא תנן: אם לא בלל, כשר! (18)

אמר רבי זירא:

כל הראוי לבילה — היינו עד ששים עשרון — אין בילה מעכבת בו, וכדתנן "אם לא בלל כשר"; ואולם כל שאינו ראוי לבילה — היינו מנחה יותר מששים עשרון, שאין יכול לבלול — בילה מעכבת בו. (19)

אגב שעסקה הגמרא בשיעורי חכמים, דנה עוד הגמרא ברביעית דם של נבילה, ששיעורו חכמים את טומאתו ברביעית, משום שבשיעור זה יכול הדם לקרוש ולעמוד על כזית. (20)

אמר רבי יהושע בן לוי:

מעשה בפרדה של בית רבי — שמתה, ושיעורו חכמים את דמה של הנבילה שיצא ממנה ברביעית, כלומר, לפי שיעור רביעית בדקן, שאם יצא ממנה שיעור רביעית היו מטמאים, ואם לאו — לאו.

מתיב רבי יצחק בר ביסנא — על דברי רבי יהושע בן לוי שנראה מדבריו: דם נבילות מטמא ברביעית — מברייתא:

העיד רבי יהושע ורבי יהושע בן בתירא, על דם נבילות שהוא טהור —

ואמר רבי יהושע בן בתירא — המשך לשון הברייתא הוא — מעשה והיו נותרין ערודאות לאריות באיסטריא של מלך [משרתי המלך היו נותרים ערודי יער למאכל האריות] — והיו עולי רגלים שוקעין עד רכובותיהן בדם, ולא אמרו להם חכמים דבר, כי דם נבילות אינו מטמא —

ואיך אמר רבי יהושע בן לוי, שבבית רבי חששו לטומאת דם נבילות!?

אישתיק רבי יהושע בן לוי, ולא השיב על הקושיא!

בהערה לעיל; וראה רש"ש.

אחד ולא לבלול.

19. דברי רבי זירא מובאים בכמה מקומות בש"ס — כמצויין בשוליה הגליון — לענינים אחרים, שהיות ולכתחילה מצוה לעשות צריך להיות ראוי לכך, ואם לא הרי זה פסול.

20. כן פירש רש"י; והתוספות פירשו באופן אחר, וכפי שיתבאר בהערות שבסוף הענין.

18. הקשו התוספות לעיל יח ב: כיון דלכתחילה מצוה לבלול, אם כן צריך להביא מנחה שיכולה להיבלל!?

ותירצו: כיון שאדם זה הרי לקרבן גדול הוא מתכין, היה לו להביא בכלי אחד, שהרי שנינו לעיל שאם נדר בכלי אחד לא יביא בשני כלים ואם הביא פסול, ולכן עדיף היה להביא בכלי

אמר ליה רבי זריקא לרבי יהושע בן לוי:

אמר רבי יוסף:

מאי טעמא לא קא מזהרר מר [מדוע אינך עונה על הקושיא]?!¹

רבי יהודה ברבי אילעאי מורינא דבי נשיאא הוה [מורה ההוראה שבבית הנשיא היה], ואורי ליה כשמעתיה [והוא שהורה להם שדם הנבילה מטמא כשיטתו] —

אמר ליה רבי יהושע בן לוי לרבי זריקא:

דתנן: רבי יהודה [ברבי אילעאי] אומר:

היכי אהרר ליה [איך אני יכול לענותו], שאין בי כח, דהאמר רבי חנין:

ששה דברים יש שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, והאחד מהם הוא:

כתיב בתוכחה שבפרשת כי תבא:

דם נבילות: בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין, נמצא שלשית בית הלל דם נבילות מטמא, והורה רבי יהודה כשיטתם.

"והיו חיך תלואים לך מנגד", זה הלוקח תבואה משנה לשנה, שאין לו שדה משלו, וקונה הוא תבואה בכל שנה, ופוחד שמא לשנה הבאה לא יהיו לו מעות לקנות תבואה.

אמר רבי יוסי ברבי יהודה:

"ופחדת לילה ויומם", זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת, וכל השבוע חושש הוא שמא לא תהיה לו תבואה לשבוע הבא.

אף כשטמאו בית הלל, לא טמאו אלא ברביעית, הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על שיעור כזית שהוא שיעור בשר לטומאת נבילות.

"ואל תאמן בחיידך", זה הסומך על הפלטר שיאפה, והוא קונה ממנו בכל יום, שכל יום דואג הוא שמא למחר לא יהא לו מעות לקנות לחם —

מתניתין:

מתנדב אדם יין לבד לנסכם על המזבח, ובלבד שיתנדב כשיעור נסכים האמורים בתורה, ולכן:

והוא גברא [על עצמו אמר] נמי על פלטר סמיך [גם אני מבין הסומכים על הפלטר, שאני דואג ואין בי כח לענות].^{א-קד}

אין מתנדבים לוג אחד בלבד או שנים וחמשה [או חמשה] לוגים, שכן לא מצינו נסכים בשיעור זה.⁽¹⁾

שואלת הגמרא: סוף סוף מאי הוי עלה [מה היא התשובה על הקושיא שהקשה רבי יצחק בר ביסנא]?

שנים לפניו ואמר הרי אלו לנסכים; אך מלשון רש"י הביאו לא כן; וראה במשנה למלך [מעשה הקרבנות יז יב] שהאריך הרבה בענין זה; וראה עוד במנחת אברהם חלק ב [עמוד פח] מה שהביא בשם הגרי"ז ליישב קושיית

1. הקשו התוספות: מאי שנא ממנחה, שהמתנדב פחות מכשיעור עשרון צריך להשלים את השיעור?!
ותירו: שמא הכי נמי היכא דאמר "הרי עלי", אבל הכא מיירי בנדבה שיש לוג אחד או